Pârvu Boerescu

NOTE, COMPLETĂRI ŞI COMENTARII ETIMOLOGICE (2)
Din nou despre: *ciopată, ciob, hahaleră*

În cele ce urmează, mă voi referi la unele contribuţii din volumele recent publicate de Andrei Avram[1] şi Emil Suciu[2], în seria *Etymologica*, sub egida Academiei Române şi a Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", precum şi la câteva dintre articolele mele mai vechi, cu privire la etimologia cuvintelor *ciopată*[3], *ciob*[4] şi *hahaleră*[5].

A. Regionalismul ***ciopată*** „bucată de carne, ciozvârtă" a fost explicat eronat, în DA, DEX, MDA şi DEXI, prin magh. *csapat* „ceată, trupă, grămadă"[6], cu o evidentă nepotrivire de sens între etimonul propus şi cuvântul românesc.

Andrei Avram (CIE, p. 50) se întreabă: „dacă nu cumva C. Lacea are totuşi dreptate când susţine că *ciopată* provine din maghiară" (v. etimologia „*ciopată* < *csapat* < *csap(ni)*, din DA). Răspunsul este categoric negativ.

Cuvântului maghiar *csapat* îi corespunde în mod cert doar termenul împrumutat, regional, *ciópot* „ceată" (Tamás, EWUER, p. 224; Király, CL, p. 75, neînregistrat în DA/MDA), identic din punct de vedere fonetic şi semantic cu etimonul maghiar. *Ciopátă* este incontestabil un cuvânt cu totul diferit, nu numai ca înţeles, dar şi în ceea ce priveşte vocalismul, locul accentului şi genul gramatical.

[1] Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Etymologica* 23, Andrei Avram, *Comentarii şi ipoteze etimologice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006. În continuare cu sigla: A. Avram, CIE.

[2] Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", *Etymologica* 21, Emil Suciu, *Cuvinte româneşti de origine turcă*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006. În continuare cu sigla: Suciu, CRT.

[3] Pârvu Boerescu, *Ipoteze şi sugestii etimologice* (I), în LR, L, nr. 3–4, 2001: ***ciopată, ciopartă, a ciopârţi (a ciopârti)***, p. 170–172.

[4] Pârvu Boerescu, *Ibidem*: ***ciob***, p. 165–168.

[5] Pârvu Boerescu, *Dificultăţi ale etimologiei limbii române: este* ***hahaleră*** *un cuvânt creat de I.L. Caragiale*?, în LR, LV, nr. 3–4, 2006, p. 133–138.

[6] În DM-R, 2005, cuvântul *csapat* este glosat, mai precis, astfel: 1. trupă, grupă; 2. (peior.) gaşcă, bandă, gloată; 3. (reg.) ceată; 4. echipă, brigadă (de muncă); 5. (mil.) trupă, unitate, subunitate; pluton, detaşament; escadron (de cavalerie); ~ *-ok* (pl.) contingente internaţionale, trupe, armată; 6. (sport) echipă; formaţie; lot; 7. stol; pâlc; cârd (de păsări); 8. pâlc [sic] (de peşti); 9. roi (de insecte). Este limpede că magh. *csapat* se referă, dincolo de diferenţele specifice, la o *grupare* a mai multor *indivizi*, şi nu la o *bucată* desprinsă dintr-un *întreg*.

LR, LVII, nr. 2, p. 117–144, Bucureşti, 2008

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

De asemenea, fără nicio îndoială, magh. *csap(ni)* nu înseamnă „a tăia, a amputa”, aşa cum credea C. Lacea[7]. De la dicţionarul maghiar-latin-german al lui Fr. Páriz Pápai[8], până la cel mai recent dicţionar maghiar-român[9], verbul magh. *csap* (*tsapom*, la Pápai) este tradus prin „Infligo, Peto, Ico, Ferio, Caedo”; „ich gebe einen Streich, schlage”; „a lovi, a pocni, a plesni; a azvârli, a izbi, a trânti, a da (în), a bate; a da o palmă, a da cu pumnul (în masă); a ţâşni”. Etimologia cuvântului *ciopată* trebuie căutată în altă parte!

Soluţia lui Robert Roesler, din turcă (1865, s.v. *čiob*): « *čiopartę* [*ciopa(r)tă*] Bruchstück [„fragment”] – t[urc] p[ersan] *čub* bois, morceau de bois sec ou vert, fétu [lemn, bucată de lemn uscat sau verde, pai!] »[10], nefiind nici ea acceptabilă, am propus în LR, nr. 3–4, 2001 comparaţia cu alb. *copë* [tsopə] „bucată, fragment, frântură”, etimonul comun, probabil autohton, **čop(-a)* „bucată”, specializându-se şi evoluând fonetic (prin amplificare, în urma încrucişării cu sinonimul *bucată*) spre *ciopată* „bucată (tăiată) de carne”.

Respingerea ipotezei mele de către Andrei Avram (CIE, p. 50) se datorează, cred, mai mult faptului că alb. *copë* ar avea o origine „obscură” (cf. Al. Philippide, OR, II, 1927, p. 706), decât soluţiei propuse de Domnia Sa, deoarece comparaţia dintre *ciopată* şi bg. *čupja* „a sparge a sfărâma, a rupe, a desprinde rupând” şi bg. *čupka* „ciob” prezintă evidente dificultăţi fonetice şi semantice. Mult mai potrivită ar fi fost trimiterea la verbul românesc *a ciopli*[11], al cărui sens de bază este cel de „a tăia” (lemnul, piatra), rădăcinile celor două cuvinte fiind identice.

Alb. *copë* a fost explicat de către C. Tagliavini, N. Jokl şi E. Çabej[12] prin *zopa*[13] „brazdă, bulgăre de pământ”, cuvânt dialectal veneţian cu etimologia necunoscută[14], fără înrudiri în domeniile latin, germanic sau slav, dar care ar putea

[7] Probabil prin confuzie cu verbul derivat magh. *elcsap*, care avea şi sensul „praecido, amputo”, astăzi ieşit din uz (cf. Gombocz-Melich, MESZ, I, p. 851).

[8] Fr. Páriz Pápai, P. Bod, *Dictionarium Hungarico-Latinum... Nova huic Editioni... addita est Lingua Germanica*, Cibinii, Martin Hochmeister, 1782 (p. 358).

[9] Reinhart Erzsébet, Lázar Edit, Román Győző (red.), *Dicţionar maghiar-român*, Fundaţia Beatrice Alapítvány, Editura Carocom'94 SRL, Bucureşti, 2005 (DM-R, p. 105).

[10] Dr. E. Robert Roesler, *Die griechischen und türkischen Bestandtheile im Romänischen*, Wien, 1865.

[11] Cuvânt probabil autohton (cf. P. Boerescu, *a ciopli*, în LR, LI, nr. 1–3, 2002, p. 38–39), înrudit în plan indo-european cu sb. *čòpljiti*, *čòpati* „a rupe cu putere” şi cu bg. *čoplja* „a scobi, a scormoni”.

[12] Cf. Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, vol. III, Tiranë, 1987, p. 36, 400.

[13] Ven. *zopa* „zolla o glebo, zoccolo di terra, pezzo di terra spiccata nei campi lavorati” (Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Venezia, G. Cecchini, 1867, p. 821).

[14] Cf. Angelico Prati, *Vocabolario etimologico italiano*, Garzanti, 1951, p. 1001.

În *Vocabolario etimologico veneto italiano* de GF. Turato şi D. Durante (1978, p. 214, s.v. *sópa*, *zòpa*) sunt date spre comparaţie cuvintele apropiate *zuòppo* (= it. *ceppo* „trunchi de copac, buştean), din vechiul dialect padovan (pavano), şi *zópolo* „barcă construită dintr-un trunchi de arbore scobit”, din dialectul veneţian vorbit în Dalmaţia, care, alături de ven. *zopèlo* „încălţăminte din lemn, sabot”, pot fi puse în relaţie cu rom. *ciomp* „bucată de trunchi rămasă în picioare după retezarea crengilor”, provenit, ca şi *ciopată*, din aceeaşi temă, probabil autohtonă în limba română, **ciopa* / **ciopu* (cf. P. Boerescu, *art. cit.* în nota nr. 3).

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

avea o proveniență ilirică. Diferențele de înțeles dintre cuvântul albanez, bogat în derivate, şi presupusul lui etimon venețian, mult mai sărac, corelate cu existența formelor româneşti atât de apropiate din punct de vedere semantic şi fonetic de cele albaneze, toate pledează pentru originea comună a celor trei cuvinte, ven. *zopa*, alb. *copë* şi rom, *ciopată*, ținând seama şi de faptul că sunetului *z* aspru ([ts]) din dialectul venețian (identic în cazul nostru cu *c* [ts] din albaneză) îi corespunde în italiana literară şi în română sunetul [č]: *zéna ~ cena ~ cină*, *zéra ~ cera ~ ceară*, *zìnque ~ cinque ~ cinci*[15] etc.

Fără îndoială, *ciopată* lasă impresia unui cuvânt foarte vechi în limbă, cea mai bună dovadă fiind necesara succesiune în timp a încrucişărilor temei **ciopa*, mai întâi cu *bucată*, apoi cu *parte* (> *ciopartă*), la care se adaugă apariția verbului *a ciopârți*, rezultat fie al încrucişării ulterioare dintre derivatul mai vechi *a ciopăți* (< *ciopată*) şi varianta mai nouă *a ciopârti* (< *ciopartă*), fie al derivării directe de la pluralul *ciopărți*. Relația etimologică dintre verbul alb. *copëtoj* „a fragmenta, a rupe, a tăia în bucăți, a hăcui, a ciopârți, a sfărâma etc." sau alb. *copëloj* „a tăia carnea în bucăți, a hăcui carnea, a răni grav" şi verbul românesc *a ciopăți* „a tăia (carnea, animalul) în ciopăți, a tăia bucăți-bucăți"[16] este condiționată de modul în care a fost realizată derivarea verbelor în cele două limbi: în albaneză, direct din tema *copë*, iar în română, abia mai târziu, din *ciopată* (< **ciopa*), cu pluralul popular, reduplicat, *ciopăți-ciopăți* (cf. v. alb. *copëra-copëra*), învechit şi aproape cu totul ieşit din uz. Interesante sunt şi evoluțiile semantice din cadrul acestei familii de cuvinte. Sensul lui *ciopată* s-a restrâns treptat numai la cel de „bucată (mai mare) tăiată, de carne sau de slănină", cuvântul fiind cunoscut în prezent doar în sudul Transilvaniei şi în regiunea subcarpatică meridională[17], în timp ce diminutivul *ciopățea*, întâlnit şi în alte regiuni, mai are şi înțelesul de „bucată sau frântură de lemn" (SDLR), păstrat din vremea când *ciopată* nu era un cuvânt strict specializat. Variantele mai recente ale verbului derivat *a ciopăți – a ciopârti*, *a ciocârti* şi mai ales *a ciopârți*, forma literară de azi – pot fi utilizate nediferențiat, inclusiv pentru tăierea (cioplirea, prelucrarea) neîndemânatică a lemnului sau a oricărui alt material.

B. În recenta sa sinteză dedicată împrumuturilor cumane în limba română, Emil Suciu (CRT, p. 216) afirmă că ***ciob*** „bucată, fragment dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart; hârb" este „foarte probabil, de proveniență preosmanlie", „deşi are atestări foarte recente (abia începând din sec. XIX)"[18].

[15] Cf. www.dialetto-veneto.it/Vocabolario. D-l Renato Trevisan (El Mestro), creatorul acestui site, a avut amabilitatea de a-mi comunica pagina din vocabularul citat mai sus, împreună cu comentarii şi cu alte informații deosebit de utile („El Mestro" <scriviqua@dialetto-veneto.it>).

[16] Această apropiere a fost făcută mai întâi de Mircea Mihai Rădulescu: „*copëtoj, ciopăți, ciopârți* descend evidently from a common Ill.-Dac. source" (*Actes du IIe Congrès International de Thracologie*, [extras], 1980, p. 23).

[17] Cf. ALR, s.n. IV, h. 1094, pct. 130: *ciopată de carne de miel*; h. 1126, pct. 836: *ciopată, fâşie [partal] de slă(n)ină*.

[18] A se vedea totuşi numele satului *Ciobrău*, într-un document din Moldova, din anul 1671, iunie 17 (cf. N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, EA, 1963, s.v. *ciob*).

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

Citând concluzia din DA: „marea răspândire a cuvântului pe teren românesc şi lipsa lui în idiomele balcanice fac puţin probabilă etimologia turcească”, Emil Suciu foloseşte acest argument, invocat anterior şi de Al. Ciorănescu (DER, nr. 1949), pentru a admite etimologia cumană a termenului, anume: „cum. *çöp, *çop sau *çob „aşchie, surcea; rest, rămăşiţă, fragment [?], parte dintr-un obiect [?]”». În privinţa evoluţiei semantice spre *ciob*, autorul îşi pune întrebarea «dacă nu cumva sensurile etimologice[19] vor fi existat şi în română, de vreme ce despre un obiect de lemn, de exemplu despre o lingură, se spune, ca şi despre un vas de sticlă sau de faianţă, că s-a *ciobit*.”

Remarcăm următoarele aspecte: 1) Este îmbucurător faptul că Emil Suciu respinge ferm vechea şi aproape unanim acceptata etimologie turcă osmanlie dată de Robert Roesler[20] pentru *ciob*[21]. 2) Domnia Sa propune în schimb trei variante cumane, pe care le consideră neatestate şi pe care le reconstruieşte în baza analogiei cu formele cunoscute din turca osmanlie, atribuindu-le un înţeles identic, dar nesprijinit pe dovezi concrete. 3) Imaginând variantele cu *p* final, *çöp şi *çop, autorul acceptă implicit greu explicabila evoluţie fonetică a lui [p] (final) > [b], pe teren românesc. 4) Deşi citează (la p. 195 din CRT) ediţia diplomatică, din anul 2000, a manuscrisului *Codex Comanicus*, realizată de Vladimir Drimba[22], Emil Suciu nu face niciun fel de trimitere la această sursă esenţială pentru cunoaşterea limbii cumane[23] şi nici la utilul instrument de lucru care este *Komanisches Wörterbuch* de K. Grønbech[24].

Marea surpriză pe care ne-o rezervă acest dicţionar, apărut în anul 1942, se dovedeşte a fi aceea că termenul *čóbv* [çöp, çöbü (3. pers.)] este sigur atestat în limba cumană[25], fiind identic, din punct de vedere fonetic, cu rom. *ciob*! La fila 81^{r}

[19] Emil Suciu se referă la sensurile variantei culte osmanlii *çob*, cuvânt persan, însemnând: „lemn, cherestea, buştean, grindă, stâlp, retevei, ciomag, băţ, mâner din lemn etc. (cf. James W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, 1921, p. 33, 34: „P. *chūb*, s.: 1. Wood, timber, 2. Firewood, fuel. 3. A log; a baulk; a billet; a stick, staff, switch; a rod; a cudgel; a piece of wood; a bit of stick. 4. Any simple wooden instrument; as, a beam, a joist, a bar, a post, a wooden handle, etc.).”, spre deosebire de varianta populară turcă: „T. *chup* [*çöp*] (from P.) 1. Any little bit of wood, any dry vegetable fragment; a straw; 2. A stalk, peduncle of a fruit. 3. The sweepings of a house, the contents of a dustbin; litter, rubbish.”

[20] «*Čiob* Scherbe [...] – t. p. *čub* bois, morceau de bois sec ou vert, fétu, [lemn, bucată de lemn uscat sau verde, pai]», cf. Dr. E. Robert Roesler, *Die griechischen und türkischen Bestandtheile im Romänischen*, Wien, 1865, p. 50.

[21] *Ciob* este tradus în limba turcă prin *kırık*!

[22] Vladimir Drimba, *Codex Comanicus*, Édition diplomatique avec fac-similés, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2000.

[23] Manuscrisul *Codicelui cuman* (cu sigla CC) a fost citat în mod tradiţional după vechea ediţie: *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum*. Primum ex integro edidit prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini Editio Scient. Academiae Hung., 1880 (vol. II: *Additamentum ad Codicem Cumanicum*. Budae, 1883).

[24] K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch*. *Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942. (B.A.R., cota II 253 478.) În continuare cu sigla KW.

[25] Cf. K. Grønbech, KW, p. 76, s.v. *çöp*.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

din *Codex Comanicus*[26], rândul 7, stânga, întâlnim propoziția **tírkí čóbv tīdæ tatlí**[27], în care **čóbv** [*çöbü*] este tradus de K. Grønbech prin germ. „Überbleibsel" („rămăşiță") sau „Abfälle" („resturi, deşeuri")[28].

Ipoteza originii cumane a acestui cuvânt cu etimologie controversată dobândeşte astfel o neaşteptată consistență. Rămân însă de lămurit două probleme esențiale. Prima ar fi felul în care s-a produs restrângerea de sens, de la cel de „rămăşițe", în general, la cel foarte strict particularizat al fragmentelor sparte din ceramică sau sticlă, care, numai ele, primesc numele de *cioburi*. Cea de a doua problemă priveşte specificul cuvântului *ciob*, în cadrul foarte puținelor împrumuturi cumane sigure ale limbii române.

Pentru a înțelege mai bine originea cuvântului *ciob*, pornim de la constatarea că sensul de „bucată spartă" dintr-un vas de lut, dintr-un obiect din faianță sau sticlă etc. este, aproape pretutindeni, secundar în raport cu înțelesul de bază al cuvântului respectiv, indiferent de limba sau de familia de limbi căreia acesta îi aparține.

Dacă încercăm o clasificare, pentru a obține o vedere de ansamblu, vom observa că, în latină, *testa* şi *testu* mai însemnau, alături de „olan", „vas de pământ ars" şi de „țeastă", respectiv „țest", în plus, *ciob de oală*, *hârb*. Spre deosebire de sp. *tiesto*, atât „ciob", cât şi „craniu, țeastă" (cf. fr. *tête* „cap", *têt* „vas de pământ ars" şi derivatul *tesson* „ciob", REW[3] nr. 8646, 8682), *țeastă* şi *țest* nu au păstrat în româneşte sensul de „ciob", acesta preexistând, probabil, între înțelesurile unui cuvânt autohton, care, cred, a făcut o puternică concurență termenilor latini *testa* şi *testu*, conform ipotezei mele mai vechi.

Din rădăcina protosl. **čerpъ*[29], limbile slave au moştenit cuvinte cu înțelesuri asemănătoare celor din latină: slavon. *črĕpŭ* „ciob", bg. *čerep* „craniu", *čirep* „vas spart, ciob"; sb. dial. *črep* „vas de lut, hârb", sb., cr, *crêp* „ciob, sfărâmătură"; ceh. *střep* „ciob, hârb"; slovac. *črep* „ciob, sfărâmătură, ghiveci de flori, țeastă, olan"; sorab. sup. *črjop* „ciob"; pol. înv. *trzop*, *strzop* „găoace, înveliş, vas de lut, ciob, oală veche"; pol. *czerep* „craniu", „ciob"; rus. *čerep* „craniu etc.", *čerepnița* „olan", *čerepok* „ciob". Urmându-l pe Al. Cihac, H. Tiktin a sugerat pentru etimologia lui *ciob*, comparația cu v. pol. *trzop*.

Maghiara a preluat din substratul slav panonic cuvântul *cserép*, împreună cu sensurile sale etimologice: „țiglă, olan, ghiveci (de flori), ciob, hârb".

[26] Din ediția Vl, Drimba. În numărătoarea lui K. Grønbech (KW), pag. 161, r. 7 st., din manuscris, ori pag. 224 din ediția Kuun, 1880.

[27] În transcriere modernă: *tirki čöbü tyndan tatly* „die Überbleibsel vom Opfer sind süßer als die Seele?" (traducere germană de K. Grønbech, *l. cit.*) = „rămăşițele jertfei sunt mai dulci decât sufletul?".

[28] G. Kuun tradusese cuvântul *čöbü* prin „ramus virens" – „ramură înverzită" (p. 224, nota 2). Vl. Drimba se mulțumeşte să dea transcrierea modernă a cuvântului, cu trimitere la dicționarul cuman al lui K. Grønbech (KW), acceptând astfel, tacit, traducerea acestuia (CC, ed. 2000, p. 289).

[29] Cf. O. N. Trubacev (red.), *Etimologičeskiĭ slovar' slaveanskih iazykov. Praslaveanskiĭ leksičeskiĭ fond*. vol. 4, Moscova, 1977, p. 72–73.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

Înrudite în plan indo-european cu protosl. *čerpъ şi cu cuvintele moştenite din această rădăcină de limbile slave sunt germ. *Scherben* „argilă arsă, teracotă”, (reg.) „ghiveci, glastră, strachină de lut”, *Scherbe*[30] „ciob”; v. ol. *scarf*, *sce(e)rf* (ol. *scherf*) „ciob”, let. *škirpta* „spărtură, ciobitură”, *škērpele* „țandără, surcea” etc., toate raportate la răd. i.-e. **sker* „a tăia”. St. Mladenov era de părere că şi bg. *hărbel* „oală (de pământ) ştirbită, ciobită sau spartă, hârb” aparţine aceleiaşi rădăcini indo-europene (cf. germ. *Scherbe* „ciob”, ahd. *scarbōn* „a tăia în bucăți” sanscr. *karpara-s* „țeastă”, v. prus. *kerpetis*)[31], fără însă să citeze cuvântul românesc *hârb*, care păstrează rădăcina sud-slavă nesufixată. O. N. Trubacev[32] face trimitere, pentru acelaşi bg. *hărbel*, la rădăcina slavă **xъrb-* < protosl.**skъrb-*.

Relația semantică dintre obiectele casabile şi cioburile rezultate mai poate fi întâlnită şi în limba italiană: *còccia* „ghioc, scoică, carapace” şi *còccio* „teracotă, vas de pământ, cochilie a melcului de mare; ciob, hârb” < lat. *cochlea* / **cŏcia* „cochilia melcului” (REW[3], nr. 2011), în engleză: *crock* „urcior, oală de lut; ciob, hârb” < protogerm. **krōgu-* „oală” (Chambers DE, p. 236), în limbile iberice: sp. *cacho* (şi *cacharro*) „fărâmă, bucată, ciob etc.” < lat. **caccŭlus* „vas pentru gătit” (Corominas-Pascual, DCECH, I, p. 725), pg. *caco* „ciob, hârb” < lat. *caccăbus* „ceaun, cratiță” (germ. „Tiegel”, în REW[3], nr. 1445); în română: reg. *troace* „cioburi” < germ. reg. *Trock* „troacă etc.” (ALRM s.n., II, h 861), Ban. *tioc* „cutie, teacă, vas, ceaun etc.” şi „ciob” < magh. (cf. sb.) *tok* „id.” (MDA), reg. *bocne* ”cioburi” (ALRM s.n., II, h. 861; MDA: et. nec.), cf. *bocnă* „pământ ars” (SDLR); în aromână: *hrup* „ciob” (Caciuperi, 1996), cf. ar. *crup* „oală” < ngr. *κουρούπι* „pot de terre” (Papahagi, DDA, s.v. *crup*), mai puțin probabil < v. slav. **hrŭbŭ* (cf. Th. Capidan, 1925, p. 70), ngr. reg. (Macedonia) *χουρμπί* [hurbí], *χροῦπι* „ciob” < ar. *hrup* (cf. Murnu, 1902, p. 46); ori în albaneză (ghegă, înv.): *bërskot* (inițial) „pezmeți marinăreşti, galeți”[33] (cf. Meyer, EWAS, s.v. *berskot*, p. 33), apoi doar „tesson, éclat (de verre)” (FSh, 1954; Kokona, 1966, 1967) < it. *biscotto* (Çabej, SE, II, p. 245), probabil specializat semantic prin apropiere de alb. *bërsij* „a sfărâma” şi *kot* „de prisos”.

Tot atât de firească este asocierea dintre acțiunea de „a sparge” ceva şi produsul acestei acțiuni – cioburile, de exemplu în spaniolă: *cascar* „a crăpa, a (se) sparge” (< lat. **quassĭcare* „a sparge”, REW[3], nr. 6941) > *casco* „coif, ciob, hârb”; în franceză: *(dé)briser* (< celt.) „a sparge, a distruge” > *débris* „morceau d’une chose brisée, détruite en partie (Larousse), [pl.] „resturi, rămăşiţe, ruine”; *éclater* „a exploda, a (se) sparge, a sări în bucăți” (< francic **slaitan* „a despica, a crăpa”) >

[30] Fr. Kluge, W. Mitzka, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin, 1963, p. 644–645.

[31] St. Mladenov, *Etimologičeski i pravopisen rečnik na bălgarskija knižoven ezik*, Sofia, H. G. Danov, [1941], p. 673–674.

[32] O. N. Trubacev (red.), *Op. cit.*, vol. 8, 1981, p. 145.

[33] Fr. Blanchus [Bardhi], *Dictionarium Latino-Epiroticum*, Romae, 1635, p. 82: „*Panis nauticus*, *bifcotto*”.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

éclat „fragment, ţandără, ciob” (DEHF, p. 242); în italiană: *rotto* „rupt, spart” > *rottàme*[34] „cioburi etc.”; în neogreacă *θρύψαλο* „ciob” < v. gr. *θρύπτω* „a sparge, a zdrobi, a sfărâma” (Andriotis, ELKN, p. 79); în sârbă: *òdlomak* „capăt, parte, bucată (ruptă din ceva), ciob, ţandără, frântură” cf. sb. *òdlom* „spargere etc.” (Tomici, DS-R) < sb. *lomiti* „a sparge” (Skok, ER, II, p. 316); în turcă: *kırık* 1. (adj.) „rupt, spart, frânt”, 2. (s.) „frântură, bucată, fragment”, „ciob, spărtură” (Baubec, Grecu, DT-R); în română: (înv., pop.) *zdroburi* „cioburi” (sg. „bucată, bulgăre” etc.) < *a zdrobi* (< v.sl.); în bulgară: *čupja* „a sparge, a sfărâma, a rupe” > *čupka* „ciob” (Iovan, DB-R), (comparaţia dintre *ciob* şi bg. *čupka* a fost sugerată de A. Avram, CIE, p. 50).

Asocierea dintre sensul de „bucată” sau „fragment” şi cel de „ciob” poate fi întâlnită în spaniolă: *pedazo* „bucată, fragment”; uneori şi „ciob, spărtură” (< lat. *pittacium* „bucată de piele sau pânză”, „petic” – REW[3] nr. 6547); în engleză: *shiver* „bucăţică, ciob”, cf. germ. *Schiefer* „ardezie” (*schiefern* „a se desface în foi [ca ardezia]”), v. island. *skifa* „felie” (Chambers DE, p. 998); în neogreacă: *θρύμμα* „fărâmă, ciob” < v. gr. *θρύμμα* „bucată, fragment” (Andriotis, ELKN, p. 79); în sârbă: *komadić* „bucăţică, feliuţă etc., ciob” < sb. *komad* „bucată” < ngr. *κομμάτι* „parte, bucată, fragment” (Tomici, DR-S; Skok, ER, II. p. 131); în română: (ocazional) *bucăţi*, *bucăţele*, (reg.) *dăraburi / dărabe* „cioburi” < magh. *darab* „bucată” (ALRM s.n., II, h 861); în meglenoromână: *cumat* „ciob” < ngr. *κομμάτι* „parte, bucată, fragment” (Capidan. *Megl.*, III.); în bulgară: *kăs* „bucată”; uneori şi „ciob” (Arnaudov, Mişu, R-BR); în sârbă şi croată: *kûs* 1. (s.) „bucată, bulgăre etc.”, 2. (adj.) „ciobit, berc” (> istrorom. *cúsure* „cioburi” - ALRM s.n., II, h 861); slovac *kus* „bucată”, „fărâmătură” (în celelalte limbi slave, ceh., *kus*, pol. *kęs*, rus. *kusok*, având doar sensul de „bucată” < protosl. **kǫsъ*)[35]; de asemenea, în albaneză, unde *copë* (pl. *copa*) „bucată, fragment, parte, frântură”; „ciob, hârb”, dar şi „butaş, altoi etc.” este cuvântul cel mai uzual pentru fragmentele mai mari rămase după spargerea unui obiect casabil.

Alb. *copë* are o etimologie controversată. G. Meyer (EWAS, p. 442, s.v. *tsopε* „Stück, Brocken, Stumpf”) îl consideră împrumutat din tc. *tšop* [*çöp*] „Holzstück, Holzsplitter”. În dicţionarul său etimologic al limbii albaneze (SE, III, p. 55–56, 400), E. Çabej preferă, în locul vechii soluţii a lui G. Meyer, pe cea dată de C. Tagliavini: *copë*: «plutôt du ven. *zopa* „motte de terre” (alb. *plis dheu* „bulgăre de pământ”, p. 56) que du turc *çopa* [sic, corect *çöp*] „morceau de bois”»[36]. În sprijinul ipotezei mele, conform căreia *copë* ar fi un element autohton în limba albaneză, se poate invoca lipsa vreunei legături de sens verosimile între acesta şi presupusul lui etimon venеţian *zopa*, în timp ce asocierile lui *copë* cu alte cuvinte albaneze apropiate din punct de vedere formal, uneori şi semantic,

[34] Nina Façon (red. resp.), *Dicţionar român-italian*, Bucureşti, EŞ, 1967.

[35] O. N. Trubacev (red.), *Op. cit.*, vol. 12, 1985, p. 67.

[36] Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipes*, vol. III, Tiranë, 1987, p. 36 şi 400; cf. Carlo Tagliavini (RIEB, I, 45), N. Jokl (Arch. Rom. XXIV, f. 41), ap. Çabej, *lucr. cit*.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

considerate autohtone de către E. Çabej (*op. cit.*), par să fie destul de numeroase (cf. *cip*, *cipë*, *cup*, *cub* etc.). Aşa cum am arătat în discuţia despre *ciopată* (v. supra), ven. *zopa* ar putea fi un cuvânt iliric, în acest caz înrudirea dintre alb. *copë* şi ven. *zopa* explicându-se mai uşor printr-o descendenţă comună iliro-tracă.

În sfârşit, să notăm confuzia semantică dintre „cioburi" şi „fărâme", „ţăndări" sau alte obiecte de dimensiuni foarte mici, în română: (reg.) *fărâmele*, *ţăndări*, *ţâre* (ALRM s.n., II, h. 861); în neogreacă: *σύντριμμα* „sfărâmătură, ţandără", *συντρίμμια* „cioburi, ruine", cf. ngr. *συντρίβω* „a zdrobi" (Peţinis, DGr-R; Brad-Chisacof, DNgr-R); în albaneză: *cifël* „ţandără, ciob, aşchie, schijă, ţeapă" (v. şi derivatul *cifloj* „a ciobi, a ştirbi, a face ţăndări") < *cefël* „pieliţă, coajă, scoarţă, pleavă, bucăţică desprinsă de la suprafaţă, ţandără" < ngr. *τσέφλι*, *τσόφλι* „coque, écorce" (Çabej, SE, III, p. 15; Andriotis, ELKN, p. 266, 270; Papahagi, DDA, p. 352, s.v. *čeflă*). Din aceeaşi categorie, alb. (rar) *cimbël* „1. fărâmiţă, firimitură, bucăţică, ruptură, ciob; 2. frunzuliţă în partea de jos a tulpinei tutunului; 3. lăstăraş, mlădiţă, rămurică, crenguţă abia răsărită"[37], rom. (înv. reg.) *breanc* „ciob" (MDA: et. nec.) şi arom. (pl.) *ţivale* „ţăndări, cioburi" nu sunt explicate din punct de vedere etimologic şi nici nu pot să le clasific în tipologiile europene exemplificate anterior.

În urma acestui examen comparativ se pot constata următoarele fapte:

1. Nicăieri, nici în limbile romanice şi nici în celelalte limbi mai mult sau mai puţin învecinate, nu găsim o tranziţie semantică dinspre domeniul obiectelor confecţionate din „lemn" spre domeniul obiectelor casabile din „lut ars" şi spre sensul de „ciob". De asemenea, nu întâlnim în celelalte limbi europene restrângerea şi specializarea sensurilor, pornind de la cel de „rămăşiţe, deşeuri", ca să se ajungă la „cioburi"[38].

2. Cuvintele care includ sensul de „ciob" aparţin în mod normal fondului lexical autohton străvechi, lucru valabil pentru o mare parte dintre limbile europene citate mai sus, cu excepţia limbii maghiare şi cu neclarităţi în privinţa limbilor albaneză şi română.

Caracteristica generală, enunţată, se explică mai ales prin locul unde se produc „cioburile", anume în gospodăria fiecărei familii, în casă, cel mai adesea în bucătărie. Spre deosebire de alte obiecte, cioburile au o circulaţie exclusiv casnică şi nu au deloc o valoare de schimb. Nu există practic nicio altă cale de împrumutare a cuvântului care denumeşte „cioburile" decât aceea a contactului lingvistic datorat unei convieţuiri îndelungate în aceeaşi familie, sub acelaşi acoperiş, în aceeaşi comunitate sedentară. Excepţia pe care o reprezintă limba maghiară întăreşte această constatare. Maghiarii, ca popor migrator, au preluat cuvântul *cserép*

[37] Vezi Topciu-Melonashi, DA-R.

[38] Cu o singură excepţie, reg. (rar) *drojdii* „cioburi" (< v.sl.), cf. ALRM s.n. II, h. 861, pct. 250, lângă Cluj-Napoca. În limba franceză, la pl. *débris* întâlnim o altă evoluţie, o extensie a sensurilor, de la sg. „bucată dintr-un obiect spart sau parţial distrus" etc., la pl. „dărâmături", „ruine" şi (fig.) „resturi" sau „rămăşiţe".

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

(„ciob”) de la populaţia slavă sedentară pe care au asimilat-o cu începere din momentul aşezării lor pe teritoriul Ungariei. Cât timp au fost migratori, este puţin probabil ca maghiarii să fi avut un cuvânt fino-ugric suficient de specializat pentru sensul de „ciob”, întrucât este evident că un asemenea cuvânt nu s-a putut impune şi nu s-a păstrat în limba maghiară, după anul 896.

3. Populaţia est-romanică şi apoi românească a fost adesea nevoită să se retragă din calea năvălitorilor, în munţi sau în codri, în decursul aşa-numitului mileniu „întunecat”, lucru care nu a rămas fără urmări în plan lingvistic. Unul dintre sinonimele lui *ciob*, cunoscut de toţi românii – *hârb* este un împrumut sud-slav care păstrează o formă arhaică, mult mai veche decât cea a cuvintelor înrudite din limbile bulgară şi sârbă. Larga răspândire a lui *hârb*, mai ales în Transilvania, parţial în Moldova şi în nordul Munteniei (cf. ALR s.n, IV, h. 1036), s-ar putea explica prin faptul că, în secolul VI, presiunea slavă la nordul Dunării a fost desosebit de puternică, ea slăbind abia după ce triburile slave s-au deplasat în masă la sudul Dunării, unde au dat naştere actualelor popoare sârb, bulgar şi macedonean. *Hârb* este o dovadă a intensităţii convieţuirii şi a sintezei româno-slave.

Pe de altă parte, este foarte greu de crezut ca un număr totuşi relativ mic de cumani cuceritori să fi putut avea pretutindeni o influenţă atât de profundă asupra vieţii casnice a românilor, astfel încât să aducă cu ei în fiecare casă de pe un teritoriu atât de vast, noul lor nume turcic pentru vasele şi oalele sparte de vorbitorii de limbă română, cu atât mai mult cu cât cumanii au stăpânit efectiv, de la sfârşitul secolului al XI-lea până în anul 1239, doar centrul şi sudul Moldovei, Muntenia şi părţi din Oltenia. După plecarea cumanilor în câmpia Tisei şi la sud de Dunăre, sub ameninţarea iminentei invazii mongolo-tătare, influenţa cumană asupra limbii române, în aria sudică, a scăzut considerabil şi este puţin probabil că, mai târziu, ar fi avut cum să crească, semnificativ, în nordul Transilvaniei. De altfel, împrumuturile cumane sigure, în română, sunt extrem de puţine şi fără legătură cu gospodăria omului de rând, de exemplu: *gorgan*, *oină*, *toi* (iniţial: „banchet, petrecere”).

O ipoteză mai cuprinzătoare ar trebui să ţină seama şi de forma regională *ciorb*, atestată în nordul Crişanei, între Zalău şi Satu Mare[39], care nu cred că ar putea fi rezultatul contaminării dintre *ciob* (dacă îi atribuim exclusiv o origine cumană) şi *hârb* (< v.sl.), deoarece cumanii nu au avut niciodată în stăpânire această zonă, nefiind probabilă nici colonizarea acestora, după anul 1241, în număr mai mare, prin aceste locuri.

Aria în care este utilizat cu precădere cuvântul *ciob*, în Muntenia, în Oltenia şi în regiunile învecinate, Bârsa, Făgăraş, Haţeg, Banatul de Severin[40], precum şi vechimea dezetimologizării familiei de cuvinte formată din *ciob*, *ciomp* şi *ciopată*

[39] În punctele cartografice 167 – Cizer, 175 – Ghenetea, 176 – Săuca, 178 – Bobota, 179 – Bocşa, 188 – Babtu, 194 – Sânmiclăuş, 195 – Moftinu Mic, 196 – Doba, 197 – Mădăraş, 198 – Homorodu de Mijloc, 199 – Asuaju de Sus, 206 – Groşi, 209 – Ardusat, 210 – Valea Vinului, 211 – Odoreu (NALR, *Crişana*, vol. II, h. 366).

[40] Cf. *Micul atlas lingvistic român*, Partea II (ALRM II), serie nouă, EA, 1967, vol. II, harta nr. 861.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

ne îndreptățesc să presupunem că termenul *ciob*, de origine cumană, cu sensul de „rămășițe" sau „deșeuri" (de orice fel), s-a interferat cu un cuvânt paronim de origine autohtonă, care avea deja înțelesul de „bucată, fragment" şi „ciob", împrumutându-i acestuia ocluziva bilabială sonoră şi cauzându-i o restrângere semantică maximă.

Având în vedere că soluțiile etimologice anterioare: tc. *çöp* (Roesler etc.), pol. înv. *trzop* (H. Tiktin), bg. *čupka* (A. Avram) nu sunt acceptabile din punct de vedere fonetic, ca etimoane directe ale lui *ciob*, ipoteza pe care o reformulăm acum poate avea şanse de a fi mai aproape de adevăr.

În latina dunăreană, învingătoare în concurența cu lat. *testa* şi *testu*, au supraviețuit formele de origine autohtonă **ciopa* / **ciopu* „bucată, fragment, spărtură", feminin şi neutru, care au păstrat sensurile specializate de „bucată spartă / rămasă după retezarea vârfului / tăiată din ceva", comune cu alb. *copë*, acesta fiind foarte probabil de origine iliro-tracă. Am arătat mai demult că există o perfectă corespondență fonetică între rom. [ĉ] şi alb. [c] (= rom. [ț]), cf. *ciung – cung*, *cârcel – kërcell*, *cergă – cergë* etc., sunetul albanez reprezentând în aceste cazuri o evoluție mai nouă a unui *ç* (= [č]) arhaic, comun cu româna.

În urma cuceririi cumane, termenul cel nou – *çöbü* (forma posesivă, persoana a 3-a) – s-a suprapus în ariile sudică şi nord-estică peste mai vechiul **ciop(u)* protoromân, contaminarea datorată atracției sinonimice având ca efect izbânda din punct de vedere fonetic a cuvântului turcic, păstrându-se însă vechiul înțeles al cuvântului autohton, mult restrâns şi strict specializat.

Forma populară nordică *ciorb* s-a născut cel mai probabil prin contaminarea dintre mai vechiul **ciop* şi s.-sl. *hârb*, *ciorb* circulând şi azi în paralel şi în aceeaşi arie cu *hârb*.

C. În numărul 3–4, din anul 2006, al revistei „Limba română"[41] am susținut, pe bună dreptate şi de bună-credință, etimologia corectă a cuvântului ***hahaleră***: din ngr. *χάχας* „prost[ănac]" şi *λέρα* (fig.) „lichea". La o nouă lectură a revistei „Dacoromania", anul I (1920–1921), nu mică mi-a fost surprinderea să constat, în articolul lui Vasile Bogrea intitulat *Contribuție la studiul elementelor orientale din limba română*[42] (p. 277), că aceeaşi etimologie fusese dată încă de atunci, într-un paragraf în care autorul discuta mai întâi despre adverbul de origine turcă (onomat.) *haihui*:

> „– Cf. megl. *hahă*, „hai-hui, gură-cască" (Papahagi, *Megl.-rom.*, II, 80) = ngr. *χάχας*, *ὁ*, „badaud, bouche-béante, gobe-mouches, nigaud, benêt" (Byzantios). – Ca o contaminație între acest *χάχας* şi ngr. *λέρα*[43], „vaurien, coquin", s-ar putea explica acel sinonim *hahaleră*, pe care Candrea *(Poreclele la români*,

[41] V. supra, în nota nr. 5, *art. cit*.

[42] Studiu reeditat în volumul: Vasile Bogrea, *Pagini istorico-filologice*. Ediție îngrijită, studiu introductiv şi indice de Mircea Borcilă şi Ion Mării, Cluj, Editura Dacia, 1971 (despre *hahaleră*, v. p. 263).

[43] Theodor Hristea consideră că, în acest caz, nu este vorba de o contaminație propriu-zisă, ci de un cuvânt compus rezultat în urma juxtapunerii a două „parasinonime" (termen utilizat în ultimele decenii pentru cuvintele apropiate sau înrudite ca sens) [comunicare transcrisă cu permisiunea autorului].

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

p. 76, după Baronzi) îl aduce din Spania (prin evreii „sefardin", în acest caz, ca turc. *palavra*)."

Prima atestare a apelativului *hahaleră* este, deocamdată, cea semnalată de I.-A. Candrea, în lucrarea astăzi aproape uitată, *Limba română şi tradiţiunile ei*, de George Baronzi (1872, p. 22)[44], într-o listă de cuvinte româneşti cărora li se atribuie o origine spaniolă [!]: „*chachalera* – ([sp.] *chacharero* – flecar, toacă-gură)" şi (p. 83): „[sp.] *chacharero* – hahaleră, flecar, toacă-gură". Apropierea făcută de Baronzi între cuvântul românesc şi cel spaniol se datorează, probabil, ignorării de către acesta a valorii fonetice pe care digraful *ch* o are în spaniolă, ceea ce lasă fără obiect conexiunea cu iudeospaniola balcanică[45], imaginată de Bogrea, dar atribuită lui Candrea, fără ca acesta din urmă să fi făcut o astfel de referire.

Termenul *hahaleră* nu apare în *Dicţionarul Academiei* (tom II, fasc. V, 1914), deşi lucrarea lui G. Baronzi este citată în bibliografia tomului I al DA. Fusese considerat, probabil, un cuvânt marginal în lexicul limbii române. Înregistrarea lui de către I.-A. Candrea, în vol. *Poreclele la români*[46] (p. 76) a rămas fără urmări, întrucât *hahalera* nu figurează în lista de cuvinte a cunoscutului său dicţionar (CADE, 1931). Între anii 1921 şi 2007[47], nimeni nu a utilizat pentru acest cuvânt indicele volumului I din „Dacoromania",[48] motiv pentru care, în tot acest răstimp, etimologia corectă dată de V. Bogrea a rămas necunoscută – o stare de lucruri regretabilă care a permis apariţia tuturor bâjbâielilor etimologice ulterioare, enumerate de mine în articolul citat[49], din LR, nr. 3–4, 2006.

Nefiindu-mi cunoscute atestările date de V. Bogrea (1895, la I.-A. Candrea şi 1872, la G. Baronzi), am crezut că era posibil ca I.L. Caragiale să fi fost creatorul acestui apelativ vesel şi în acelaşi timp batjocoritor. Ipoteza mea, deşi „coerentă", nu avea niciun fundament real, întrucât, printre altele, am făcut greşeala de a avea prea multă încredere în aşa-zisa primă atestare a cuvântului, semnalată de Cristina

[44] George Baronzi, *Limba română şi tradiţiunile ei*, Galaţi, G.D. Nebunely, Brăila, Typ. Triangulŭ, P.M. Pestemalgioglu, 1872. Conţine, între altele, o listă cu termeni argotici, sub titlul *Limba cărăitorilor* (p. 149–151) şi o alta cu termeni de origine rromă: *Aproposito de limba romnilor* [sic], (p. 199–200), liste neincluse în bibliografia dată de Iorgu Iordan, în *Limba română actuală. O gramatică a greşelilor*, 1948, p. 492, nota 2.

[45] Nu se poate presupune că litera *ch* spaniolă, din *chacharero*, ar fi fost citită ca un *h* grecesc sau românesc, întrucât iudeospaniola balcanică era scrisă în mod normal cu alfabetul ebraic.

[46] I.-A. Candrea, *Poreclele la români*, Bucureşti, Socec, 1895.

[47] Etimologia corectă a cuvântului *hahaleră* a fost înregistrată, în sfârşit, în DEXI, 2007, p. 833. Ar mai trebui precizat, dacă va fi posibil, locul unde a luat naştere acest compus format din două elemente greceşti.

[48] Şi nici indicele volumului *Dacoromania. Bibliografie*, coordonat de I. Pătruţ şi V. Breban, 1983, p. 436! Este semnificativ faptul că nici V. Breban nu a folosit indicele cuprins în lucrarea pe care o coordonase, lăsând cuvântul *hahaleră* fără etimologie (cf. *Dicţionar general al limbii române*, [1991], vol. I, p. 126).

[49] Articolul meu despre *hahaleră* a apărut cu mare întârziere, deşi fusese predat editurii cu câţiva ani în urmă.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

Florescu[50], la I.L. Caragiale[51] (în 1897!). Fără să constituie o scuză, trebuie să arăt totuşi cât de nesigure şi cât de derutante pot fi „primele atestări" în sursele de informare de care dispunem, iar pentru aceasta e suficient să citez ceea ce găsim la cuvântul *hahaleră*, în MDA, II, 2002, p. 593: „P. Coman, *Glosar dialectal*", publicat în anul 1939!!!

Studiul lui Vasile Bogrea este precedat de o scurtă introducere, a cărei concluzie îşi păstrează şi în zilele noastre o extraordinară actualitate:

> „Misterele lexicografiei româneşti, ca şi revelaţiile ei recente, ar fi, desigur, mult mai puţine, dacă cercetătorii noi s-ar osteni să străbată prealabil, integral, opera înaintaşilor."

În rezumat:

– ***ciob*: cf. cum. *çöbü*** „rămăşiţă" (Drimba, CC, 81[r].7g, 141, 289; Grønbech, KW, 76), **cf. alb. *copë*** „bucată, ciob";
– ***ciopa(r)tă*: cf. alb. *copë*** „bucată"**; cf. *bucată*, cf. *parte*;**
– ***a ciopăţi (ciopârti, ciopârţi)*** „a tăia (carnea) în ciopăţi": derivat **din *ciopa(r)tă*; cf. alb. *copëtoj*** „a fragmenta, a rupe, a tăia în bucăţi, a ciopârţi".

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

ALR s.n. IV	=	Academia R.P.R., Filiala Cluj, Institutul de Lingvistică, *Atlasul lingvistic român,* Serie nouă, vol. IV, EA, 1965.
ALRM s.n. II	=	Academia R.S.R. *Micul atlas lingvistic român* Partea II (ALRM II), serie nouă, Vol II, EA, 1967.
Arnaudov, Mişu, R-BR	=	Valentin Arnaudov, Lucreţia Mişu, *Rumăno-bălgarski rečnik*, Sofia, 1954.
Baubec, Grecu, DT-R	=	Agiemin Baubec, Mitică Grecu, *Dicţionar turc-român*, Bucureşti, EŞE, 1979.
Brad-Chisacof, DNgr-R	=	Lia Brad-Chisacof (coord.), Margarita Kondoghiorghi, E. Dobroiu, Antiţa Augustopoulos-Jucan, *Dicţionar neogrec-român*, [Bucureşti], Demiurg, 1996.
Caciuperi, 1996	=	Apostol N. Caciuperi, *Dicţionar român-aromân*, editat de Katharina Caciuperi-Titz & Herbert-Werner-Mühlroth, Ed. Atlas [1996].
CADE	=	*Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească",* Partea I: I.-A. Candrea, *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi*, Bucureşti, 1931.

[50] În articolul *Note lexicale şi etimologice:* ***hahaleră, a holba*,** „Limba română, L, 3–4, 2001, p. 189–195. Remarcăm faptul că autoarea şi-a corectat singură greşeala de etimologie din acest articol, cu ocazia conferinţei intitulate: *Consideraţii cu privire la limbajul familiar românesc*, Bucureşti, EA, 2005, p. 15.

[51] I.L. Caragiale, chiar dacă nu a fost creatorul cuvântului *hahaleră*, a avut totuşi o contribuţie importantă la impunerea şi la păstrarea acestui termen familiar în limba literară.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

Capidan, 1925 = Th. Capidan, *Elementul slav în dialectul aromân*, Bucureşti, Cultura Națională, 1925.
Capidan, *Megl.* III = Theodor Capidan, *Meglenoromânii*, vol. III, *Dicţionar meglenoromân*, Academia Română, Studii şi cercetări, XXV, Bucureşti, f.a.
Chambers DE = Chambers *Dictionary of Etymology*, Editor Robert K. Barnhart, Edinburgh, New York, 2004.
Ciorănescu, DER = Al. Cioranescu, *Diccionario Etimológico Rumano*, Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958–1966 (versiunea românească: *DER. Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Saeculum I.O., 2001).
Corominas-Pascual, DCECH = Joan Corominas, José A. Pascual, *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, I-VI, Madrid, Editorial Gredos, 1993.
DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române* (A – De, F – Lojniță), Bucureşti, Socec şi Sfetea, (1907)–1913–1949.
DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].
DEX = Academia RSR, Institutul de Lingvistică, *Dicţionarul explicativ al limbii române*, EA, 1975; Supliment, 1988, reeditare: UE, 1996 (continuare de tiraj: 1998).
DEXI = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*, Bucureşti, Arc, Gunivas, 2007.
DM-R = Fundația Beatrice Alapítvány; (red.) Reinhart Erzsébet, Lázar Edit, Román Győző, *Dicţionar maghiar-român*, Editura Carocom' 94 SRL, Bucureşti, 2005.
DLR s.n. = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, serie nouă, VI–XIV (M – Z), Bucureşti, EA, 1965–2004.
DR = *Dacoromania*, Buletinul «Muzeului limbii române», condus de Sextil Puşcariu, Cluj, 1920–1948.
Gombocz-Melich, MESZ = Gomboch Zoltán, Melich János, *Lexicon critico-etymologicum linguae Hungaricae. Magyar etymologiai szótár*, I. *A –érdëm*. Budapest, 1914–1930.
Guțu, DL-R = G. Guțu, *Dicţionar latin-român*, Bucureşti, EŞE, 1983.
Iovan, DB-R = Tiberiu Iovan, *Dicţionar bulgar-român*, Bucureşti, EŞ, 1994.
Király, CL = Király Francisc, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor româneşti de origine maghiară*, Timişoara, Ed. Facla, 1990.
Kokona, 1966 = Vedat Kokona, *Fjalor Frengjisht- Shqip*, Tiranë, 1966.
Kokona, 1977 = Vedat Kokona, *Fjalor Shqip-Frengjisht*, Tiranë, 1977.
MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul dicţionar academic*, 4 vol., Bucureşti, UE, 2001–2004.
Meyer, EWAS = Gustav Meyer, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, Strassburg, 1891.
Murnu, 1902 = Dr. Georg. G. Murnu, *Rumänische Lehnwörter in Neugriechischen, mit historischen Vorbemerkungen*, München, 1902.
NALR *Crişana* = Academia Română, Filiala Timişoara, Institutul de cercetări socio-umane „Titu Maiorescu”, Université York, Toronto, Canada, Collège universitaire Glendon, Ionel Stan, Dorin Uriţescu, *Noul atlas*

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)

lingvistic român, *Crişana*, Vol. II, *Familia (rude, naştere, căsătorie, moarte)*, *Casa (părţile casei, mobilier, obiecte casnice)*, Cluj-Napoca, EAR, Ed. Clusium, 2003.

Papahagi, DDA = Tache Papahagi, *Dicţionarul dialectului aromân*, *general şi etimologic*. Ediţia a doua, augmentată. [Bucureşti], EA, 1974.

Peţinis, DGr-R = Lambros Peţinis, *Dicţionar grec-român*, Bucureşti, Ed. Vox, 1995.

Philippide, OR, II = Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, *Ce spun limbile romînă şi albaneză*, Iaşi, Tip. Viaţa Romînească, 1927.

REW[3] = W. Meyer-Lübke, *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. 3. vollständig neu bearbeitete Auflage, Heidelberg, 1935.

SDLR = August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti*, Iaşi, Institutu de arte grafice „Presa bună", 1939.

Skok, ER = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, 1971.

Şăineanu, IO, II = Lazăr Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbei şi culturei române*, vol. II (1–2), *Vocabularul...*, Bucureşti, Socec, 1900.

Tamás, EWUER = Tamás Lajos, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischer Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapest, 1966.

Tiktin, DRG = H. Tiktin, *Dicţionar român-german*, Bucureşti, Imprimeria Statului, (1895)–1903–1925.

Tomici, DR-S = Mile Tomici, *Dicţionar român-sârb*, Bucureşti, EA, 2005.

Tomici, DS-R = Mile Tomici, *Dicţionar sârb-român* (3 vol.), Temišvar, Savez Srba u Rumuniji, 1998.

Topciu-Melonashi, DA-R = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicţionar albanez-român.Shqip-rumanisht fjalor*, [Iaşi], Polirom, 2003.

Turato-Durante, VEV-I = GF. Turato, D. Durante, *Vocabolario etimologico veneto italiano*, Padova, La Galiverna, 1978.

NOTES, SUPPLEMENTS AND ETYMOLOGIC COMMENTS (2)

(Abstract)

A. Rom. *ciopată* "chunk, cut of meat or ham" is an amplified form (on the model of *bucată* „piece") of the Proto-Romanian **ciopa*, etymologically related to Alb. *copë* "piece, fragment" and to Ven. *zopa* "clod", probably of Illiric origin. The derivative *a ciopăţi* "to cut into pieces" corresponds to Alb. *copëtoj* "idem".

B. The true etymology of the Rom. *ciob* "crock, shiver" is not the Turkish loanword (Pers.) *çöb* "wood, stick, any wooden instrument", but the Cumanian *čöbü* "remnant, leavings" (Drimba, CC, 81[r].7g; Grønbech, KW, 76), probably influenced by a Proto-Romanian **ciopu*, etymologically related to Alb. *copë* "piece, crock, shiver".

C. V. Bogrea has given in "Dacoromania", I, 1920–1921, p. 277 the correct etymology of *hahaleră* "booby, rogue, prattler" (unfortunately fallen into oblivion up to the issue of the new DEXI, in 2007!): from NGr. *χάχας* and *λέρα*.

Bucureşti, Şoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.

BDD-A627 © 2008 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-01 18:19:23 UTC)